

KennisInstituut Stedelijke Samenleving (KISS)

Discussiebijeenkomst over het Rob-advies ‘Vertrouwen op democratie’ op woensdag 17 maart 2010 op de Universiteit Twente (Enschede).

“Voor het terugwinnen van het vertrouwen van de burger in de democratie is een verbonden verticaal bestuur nodig met nieuw leiderschap, meer invloed van de burger en een politiek vanuit waarden”.

De Raad voor het openbaar bestuur (Rob) heeft een advies uitgebracht onder de titel ‘Vertrouwen op democratie’. Op de Universiteit Twente vond op 17 maart de eerste van een serie discussiebijeenkomsten plaats over dit rapport. De bijeenkomst is door de faculteit Management en Bestuur van de Universiteit Twente en het KennisInstituut Stedelijke Samenleving (KISS) in de provincie Overijssel georganiseerd in samenwerking met de Raad voor het openbaar bestuur. Op basis van een serie van dergelijke debatten ook elders in het land zal het Rob later concrete aanbevelingen doen aan de politiek.

Jacques Wallage (voorzitter van de Rob) gaf een toelichting op het advies. Hij schetste twee belangrijke trends: veel beslissingen worden ergens anders genomen (bijvoorbeeld in Europa) en we hebben een meer zelfstandige bevolking die de publieke ruimte volop benut om de politieke agenda te beïnvloeden (horizontalisering). De wijze van besturing in onze representatieve democratie is echter van oudsher verticaal, op basis van het mandaat van de kiezer. De politiek staat ver weg van de autonome burger (slechts 2,5% is lid van een politieke partij) die richting wil kunnen geven aan de politiek. Politiek ontstaat in de publieke ruimte (met een belangrijke rol van de media) en regeren is vooral ‘reageren’ in een horizontale wereld. Het politieke proces zelf staat daarom op de agenda. Hij ziet het populisme dan ook als een thermometer voor het huidige politieke systeem. De Rob pleit voor ‘verbonden verticaal bestuur’, waarin nieuwe verbindingen worden gezocht. Van alle zijden wordt een bijdrage verwacht. Politieke partijen moeten hun basis verbreden (onder meer via donateurs met een zekere inhoudelijke invloed), het parlement moet kennisverwerving als één van zijn hoofdoelen zien (via bijv. hoorzittingen), er moeten geen gedetailleerde regeerakkoorden komen en de burgers moeten meer inhoudelijk (en direct) politiek participeren.

Jacques Thomassen (hoogleraar politicologie aan de Universiteit Twente) heeft grote waardering voor het rapport, maar plaatst voor het debat enkele kritische kanttekeningen. In de eerste plaats heeft hij kritiek op de diagnose. Volgens het rapport is er sprake van een erosie van het vertrouwen in politieke partijen en politici. Cijfers uit kiezersonderzoek tonen echter aan dat er in de afgelopen dertig jaar (tussen 1977 en 2006) geen erosie is van het vertrouwen van burgers in politieke partijen en politici. Ook is er tevredenheid over het democratische systeem in het algemeen en dus geen sprake van het meeslepen in de val van andere instituties. In de tweede plaats heeft hij kritiek op de analyse van de

achtergronden en oorzaken van het probleem. De probleemanalyse in het rapport betreft vooral de vorige, libertijnse revolutie van de tweede helft van de vorige eeuw, de revolutie van de hoogopgeleide ‘dissatisfied democrat’. De huidige, populistische revolutie vanaf 2002 heeft echter een meer autoritair karakter en blijft grotendeels buiten beeld. Daling van vertrouwen doet zich niet voor bij hoogopgeleiden, maar juist bij laagopgeleiden die zich het slachtoffer voelen van de modernisering en menen dat de regering hun problemen niet oplost of negeert. In de derde plaats verwacht hij weinig van de oplossingen in het advies voor het herstel van het vertrouwen van de burgers. Het geven van meer invloed van de burgers op het beleid en de besluitvorming zal eerder averechts werken en leiden tot een nieuwe kloof tussen hoog- en laagopgeleiden. Bij een politiek van waarden en beginselen bijt de Rob niet door op het punt van de verantwoording achteraf, dat een zwak punt is ons bestel. Twee oplossingen om de kiezer meer invloed te geven op de keuze van politieke bestuurders (directe verkiezing van de minister-president en stembusakkoorden tussen twee politieke blokken) hebben ook nadelen en hebben weinig realiteitsgehalte door de conservatieve houding van het parlement. Het meeste heil (maar ook niet op de korte termijn) verwacht hij nog van de invoering van het Duitse kiesstelsel (geen ‘softe’ variant) met twee stemmen.

Bart van Oort (student bestuurskunde aan de Universiteit Twente) vindt dat de Rob in haar analyse te gemakkelijk uitgaat van horizontalisering, gelet op bijvoorbeeld de grote inkomensverschillen. Ook is het niet zo dat de politieke partijen burgers niet representeren. Politieke partijen (dat is meer een zaak van politici dan van instituties) moeten de tijd beter verstaan. Wat betreft de oplossingen van de Rob hebben burgers naar zijn idee al veel invloed op beleid en besluitvorming. Het gaat uiteindelijk (vergeleijk Obama) om de concrete beleidsmaatregelen. Het idee van een politiek van waarden en beginselen vindt hij sympathiek, maar lastig uitvoerbaar in een systeem waarin coalitiekabinetten snel onder druk staan. Hij zet verder vraagtekens bij het referendum op basis van het referendum over de Europese Grondwet in 2005. Kan de burger dat aan? Zit hij daar op te wachten? Hij is wel voor het voorstel om het systeem van voorkeurstemmen aan te passen en de aandacht in het advies voor de rol van de media (via een mediacode en een beroep op Tweede Kamerleden de media minder leidend te laten zijn). Tot besluit vindt hij dat de burgemeester vooral bestuurder moet zijn (los van politieke belangen) en daarom uit het college van B&W moet en niet direct door de bevolking moet worden gekozen.

In zijn reactie op de inleiding van Jacques Thomassen zegt *Jacques Wallage* dat het SCP de laatste tien jaar wel degelijk een daling van het vertrouwen in politici en politieke partijen signaleert en juist niet bij de hoogopgeleiden, maar bij de laagopgeleiden. Hiervoor is interactief beleid niet het juiste instrument. Hij vindt ook dat de politicologen weinig oog hebben voor het reactieve karakter van programmavorming. Politieke partijen worden daardoor minder relevant. Zijn reactie op de inleiding van Bart van Oort is dat het referendum over de Europese Grondwet inhoudelijk een catastrofe was, maar wel een belangrijk politiek signaal gaf. Het is ook belangrijk dat politici (vergeleijk opnieuw Obama)

niet alleen ingaan op concrete beleidsmaatregelen, maar juist een aansprekende visie op mens en samenleving hebben. Verder is horizontaliteit niet hetzelfde als gelijkheid. De vertrouwensvraag wordt beantwoord in de publieke ruimte. Het draagvlak moet daarvoor worden gevormd in politieke partijen en daarvoor is een verbinding nodig tussen de directe en de representatieve democratie.

De discussie stond onder leiding van *Rob Hoppe* (hoogleraar beleidswetenschap aan de Universiteit Twente). Er was een levendige discussie. Een voorbeeld was de bijdrage van oud-lid van de Rob *Frank Kerckhaert* (burgemeester van Hengelo). Hij bekeek de voorstellen vanuit de optiek van de ‘checks and balances’ en komt tot iets andere conclusies. Hij kan zich vinden in de eerste twee oplossingen (meer invloed voor de burger op het beleid en een politiek van waarden en beginselen), maar is tegen een directe verkiezing van politieke bestuurders (zoals de burgemeester). De reden is dat het dan om de ‘poppetjes’ gaat en dus om politiek van korte duur. De politiek moet juist meer om de inhoud gaan en minder om personen. *Jacques Wallage* antwoordt dat elk instrument nodig is om de verbinding te leggen met burger. Juist de burgemeester is in de perceptie van de burger de ‘drager’ van het inhoudelijke verhaal en zou dus direct gekozen moeten worden. De ervaring in de Duitse grote steden (behalve Berlijn) is ook dat de direct gekozen burgemeester niet al te partijpolitiek optreedt. Verder is hij het met Jacques Thomassen eens dat voor de laagopgeleiden (‘Modernisierungsverlierer’) het gebrek aan responsiviteit (inhoudelijke aansluiting) van de politiek en politieke partijen een probleem is.

Aan het eind bedankt middagvoorzitter *Rob Hoppe* alle deelnemers voor hun komst. Zijn conclusie is dat politici moeten worden gezien als ‘chief interpreters’ en dat (in navolging van Lindblom) de intelligentie van de democratie nodig is om alle rationaliteit te mobiliseren.